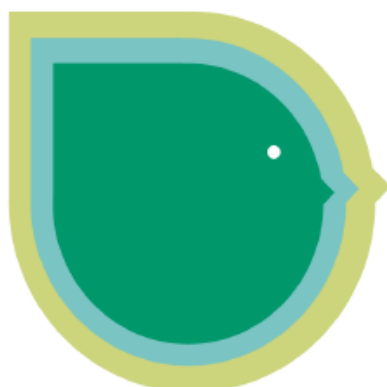

EWALUACJA PROJEKTU „ZGODNIE Z NATURĄ”

ZGODNIE Z NATURĄ

Autorka raportu: Elżbieta Świdrowska

Dofinansowane ze środków
Mechanizmu Finansowego
EOG 2009-2014

1. WPROWADZENIE

1.1. Ogólnie o projekcie

Projekt „Zgodnie z Naturą” realizowany był przez Centrum Edukacji Obywatelskiej od czerwca 2014 roku do września 2016 roku. Był to projekt edukacji ekologicznej skierowany do szkół podstawowych i gimnazjalnych, które znajdują się na terenach objętych ochroną Natura 2000. Działania w szkołach trwały trzy semestry: od stycznia 2015 do kwietnia 2016 roku. Celem projektu była z jednej strony **popularyzacja wiedzy o obszarach chronionych**, w tym głównie o obszarze Natura 2000, a z drugiej strony **kształtowanie odpowiedzialności za środowisko przyrodnicze**.

Działania projektowe trwały trzy semestry i obejmowały następujące elementy:

- konferencję rozpoczynającą projekt
- 5-dniowe szkolenie dla 15 nauczycieli i nauczycielek
- 2 warsztaty tematyczne dla uczniów szkół projektowych (wprowadzający i pogłębiający)
- realizację projektów uczniowskich z 9 zaproponowanych przez organizatorów (1 projekt uczniowski realizowany w 1 semestrze, minimum 2 projekty)
- zajęcia edukacyjne prowadzone na podstawie przygotowanych publikacji (min. 4 zajęcia)
- wsparcie konsultantów
- udział w Ogólnopolskiej Prezentacji Projektów Młodzieżowych (dla chętnych zespołów)

Powyższym działaniom towarzyszyło wsparcie merytoryczne ze strony organizatorów polegające na przygotowaniu scenariuszy zajęć edukacyjnych, kart pracy i zestawów ćwiczeń do pracy w terenie oraz artykułów edukacyjnych publikowanych na stronie projektu natura.ceo.org.pl.

W projekcie uczestniczyło 75 szkół z całej Polski. W każdej szkole działania projektowe realizował zespół projektowy składający się z uczniów i uczennic, działających pod opieką – nauczyciela lub nauczycielki – koordynatorów projektu. Zespoły realizowały co najmniej jeden projekt uczniowski, wybrany z listy propozycji przygotowanych przez organizatorów projektu. Projekty z zasady miały być skierowane do społeczności lokalnych tak, by przez działania uczniów pobudzić świadomość mieszkańców, którzy zamieszkują tereny chronione.

1.2. Cele, zakres i metody ewaluacji

Ewaluacja projektu miała charakter ewaluacji ex-post i realizowana była przez projektodawcę – zespół organizatorów Centrum Edukacji Obywatelskiej. Ewaluatorka zewnętrzna – autorka poniższego raportu została zaproszona w końcowej fazie – jedynie do analizy istniejących materiałów. Ponieważ z przyczyn organizacyjnych generowanie nowych danych ewaluacyjnych było niemożliwe, a istniejące materiały miały ograniczony zakres poniższy raport stanowi jedynie podsumowanie wyników materiałów ewaluacyjnych, gromadzonych przez organizatorów w trakcie trwania projektu. Nie może być on traktowany jako pełnowartościowy raport z ewaluacji całego projektu. Stworzone przez organizatorów narzędzia ewaluacyjne służyły pomiarowi:

- stopnia przydatności stworzonych materiałów edukacyjnych
- stopnia użyteczności proponowanych form wsparcia
- stopnia, w jakim działania projektowe wpłynęły na rozwój wiedzy i świadomości uczniów z zakresu różnorodności biologicznej

- stopnia, w jakim działania projektowe mogą zainicjować większe zaangażowanie młodzieży w działania na rzecz przyrody i zrównoważonego rozwoju społeczności lokalnych

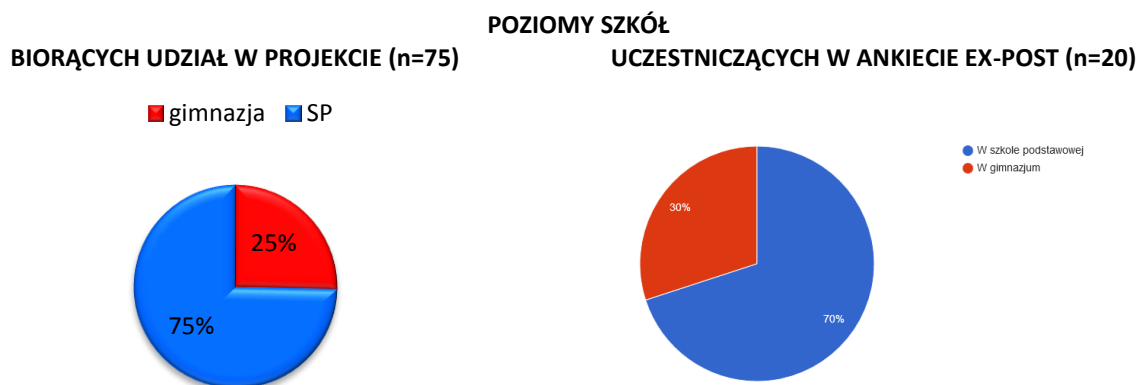
Analizie poddano następujące materiały:

- ankietę ewaluacyjną online – wypełnianą przez opiekunów zespołów projektowych po zakończeniu projektu. Spośród 75 szkół uczestniczących w projekcie, w ankiecie wzięło udział 20 nauczycieli
- sprawozdania z projektów uczniowskich – 51 sprawozdań
- raporty z realizacji lekcji przeprowadzonych na podstawie scenariusza – 32 raporty
- raporty konsultantów regionalnych – 5 raporty
- raporty z warsztatów tematycznych w szkołach (wprowadzających i pogłębiających) – 77 raportów
- ankiety ewaluacyjne szkolenia dla nauczycieli – 11 ankiet
- ankiety ewaluacyjnej konferencji otwierającej projekt – 18 ankiet
- dokumentację projektową.

Dodatkowo, ewaluatorka przeprowadziła wywiad pogłębiony z jedną z koordynatorek projektu.

2. WYNIKI

W poniższym rozdziale zostaną przedstawione wyniki analizy materiałów otrzymanych przez ewaluatorkę. Warto zwrócić uwagę, że tylko w przypadku ankiet ze szkolenia nauczycieli stopa zwrotu była na tyle wysoka, że na ich podstawie można wyciągać wnioski co do całej grupy (response rate na poziomie 73%). Natomiast w przypadku zarówno ankiet pokonferencyjnych, jak i ankiet na koniec projektu stopa zwrotu jest tak niska, że nie można wyników z ankiet traktować jako miarodajnego miernika ocen całej populacji – uczestników całego programu Zgodnie z Naturą. W przypadku konferencji stopa zwrotu wynosiła bowiem 30%, a w przypadku ankiet z całego projektu – ok. 26%. W badaniu zamykającym projekt można mówić o reprezentatywności próby ze względu na zmienną „poziom szkoły”, bowiem procentowy skład w próbie respondentów jest zbliżony do tego występującego w całej społeczności beneficjentów programu (tab.1)

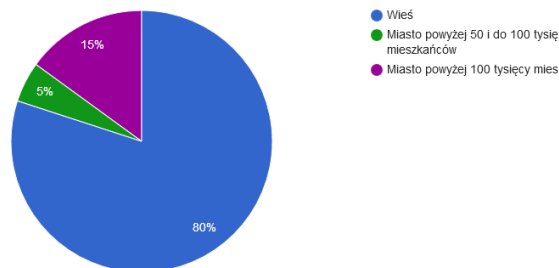
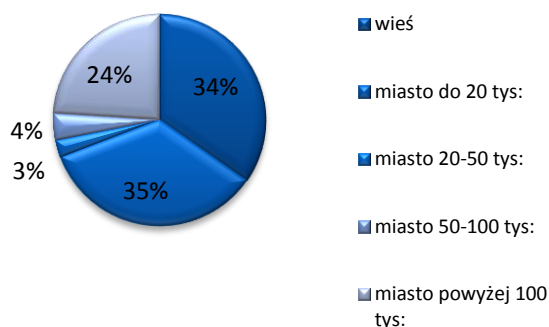
Rozkład pozostałych zmiennych nie pozwala wyciągać żadnych wniosków dotyczących całej populacji beneficjentów programu, ale jedynie tej części z nich, która wypełniła ankietę ewaluacyjną (20 osób). Przy analizie wyników warto mieć na względzie, że w przypadku ankiety zamykającej projekt – istnieje

nadreprezentacja mężczyzn-nauczycieli – stanowią oni aż 15% próby, podczas gdy w całej grupie beneficjentów programu tylko 8% szkół miało za opiekuna mężczyznę. Ponadto, w próbie istnieje również nadreprezentacja odpowiedzi ze szkół wiejskich – w badanej próbie stanowią one 80% wszystkich odpowiedzi, natomiast wśród beneficjentów programu tylko 34% szkół to szkoły wiejskie.

POŁOŻENIE SZKÓŁ

BIORĄCYCH UDZIAŁ W PROJEKCIE (n=75)

UCZESTNICZĄCYCH W ANKIECIE EX-POST
(n=20)

2.1. Działania w szkołach - praca zespołów projektowych

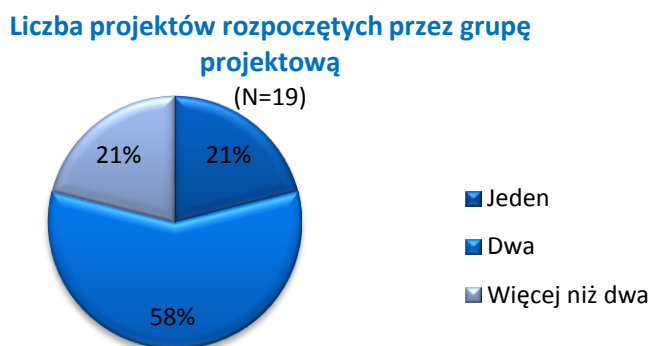
W założeniu, w każdej szkole uczestniczącej w projekcie miał działać zespół projektowy składający się z uczniów i nauczyciela, pełniącego rolę opiekuna grupy. Wśród badanych 20 szkół, tylko jednej nie udało się stworzyć takiego zespołu¹. **Liczebność grup była bardzo zróżnicowana** – co widać zarówno w raportach ze szkolnych warsztatów, jak i ankietach końcowych. Jak pokazuje wykres nr. 3, wśród 19 szkół najwięcej było takich, w których zaangażowanych było 11-15 osób oraz 6-10 i 16-20 uczniów. Zarówno mniejsze, jak i większe grupy były wyjątkiem.

¹ Niestety nie wiadomo, z jakiej przyczyny

Na warsztatach wprowadzających, które teoretycznie miały być dla członków zespołu, zróżnicowanie liczebności grup było też ogromne – czasami brało udział 5-6 osób, a czasami grupy były bardzo liczne – liczebność sięgała 25-30 uczniów. W przypadku warsztatów, co prawda zdarzało się, że uczestniczyli w nich osoby spoza zespołu projektowego, ale rzadko kiedy było to wiadome zawczasu. Z pobieżnej analizy sprawozdań z realizacji projektów uczniowskich wynika również, że w całym projekcie funkcjonowała bardzo duża rozpiętość liczebności grupy projektowej – czasami były to zespoły kilku osobowe, a czasami kilkunastu i dwudziestoparosoobowe. Zrozumiałe jest, że przy takiej rozpiętości liczby beneficjentów bezpośrednich trudno jest porównywać efektywność pracy grup szkolnych, bo inna jest dynamika i efektywność pracy grupy składającej się z kilku (zwykle zaangażowanych) uczniów, a inna w przypadku całej klasy.

W założeniu organizatorów, każdy zespół projektowy w jednym semestrze miał zrealizować minimum jeden projekt uczniowski i opisać jego organizację i przebieg w formie sprawozdania (oddzielnie dla każdego projektu). Z otrzymanych przez koordynatorki sprawozdań wynika, że zaledwie 34 szkoły przysłały sprawozdania, z czego 17 szkół (23% wszystkich szkół) przesłały sprawozdania z obu projektów. Można więc wnioskować, że realna liczba zrealizowanych projektów uczniowskich jest podobna. Wśród respondentów ankiety dominowały szkoły, które zrealizowały dwa projekty (11 szkół). Przypadki realizacji jednego lub więcej projektów były sporadyczne. Potwierdza to tylko przypuszczenie, że szkoły, które wypełniły ankietę zapewne są najbardziej aktywnymi szkołami w projekcie, stosującymi się do zasad projektowych.

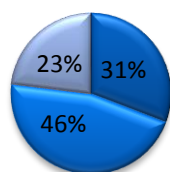

Co więcej, **rozkład liczby projektów pod kątem typu szkoły**, daje wnioskować, że zapewne **dla szkół gimnazjalnych udział w projekcie był metodą na realizację projektu uczniowskiego** – na tym poziomie istotnie dominuje liczba 2 rozpoczętych projektów, podczas gdy w szkołach podstawowych ten rozkład jest bardziej równomierny.

Liczba projektów rozpoczętych przez grupę projektową (N=19)

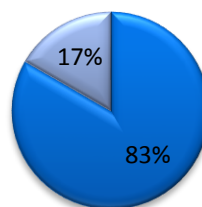
W szkole podstawowej

■ Jeden ■ Dwa ■ Więcej niż dwa

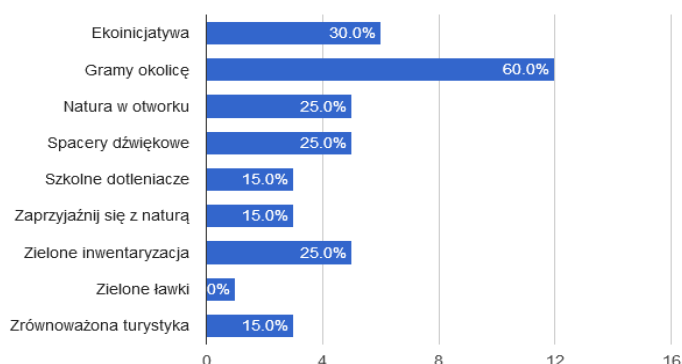
W gimnazjum

■ Jeden ■ Dwa ■ Więcej niż dwa

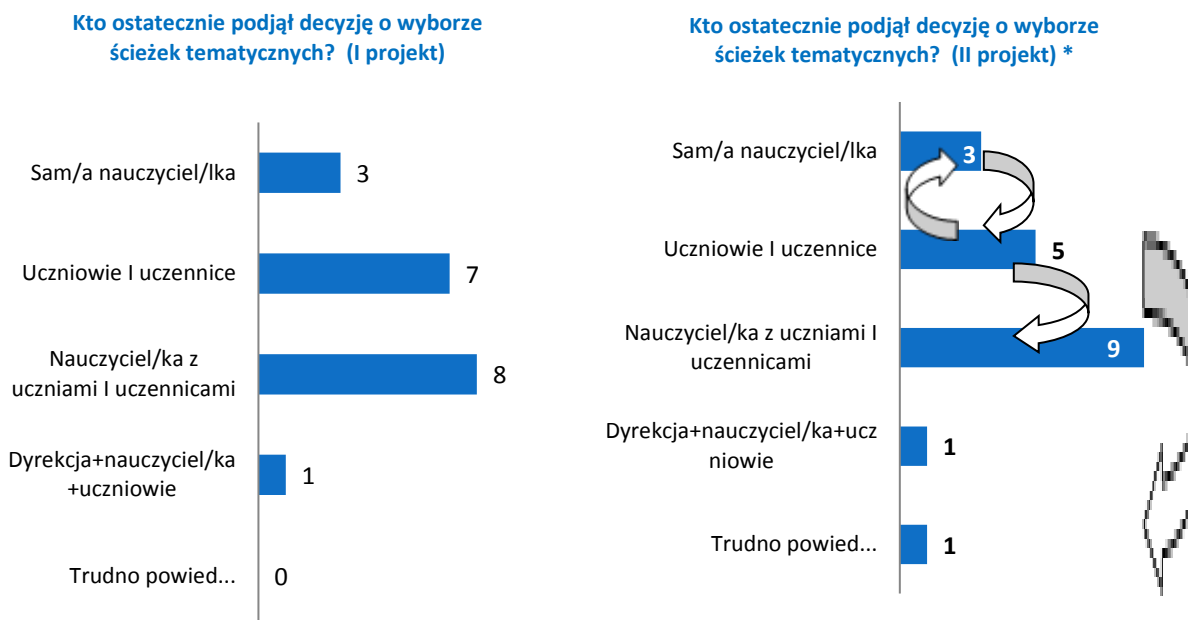
Z racji na podobieństwo próby do całej populacji szkół biorących udział w projekcie, można wnioskować, że zapewne ten rozkład liczby projektów podług typu szkoły jest analogiczny wśród wszystkich uczestników programu – w gimnazjum częściej realizowane jest minimum projektowe, ale zgodnie z wytycznymi (jeden projekt na semestr), natomiast w szkołach podstawowych istnieje większa różnorodność liczby realizowanych projektów uczniowskich.

Jeśli chodzi o **wybór ścieżek projektowych** to wśród 19 szkół, które odpowiedziały na ankietę, najwięcej (12 szkół) wybrało ścieżkę „Gramy w okolicę”, a podobna liczba szkół realizowała Ekoinicjatywę, Naturę w otworku, spacer dźwiękowy i Zieloną Inwentaryzację. Nikt nie wybrał projektu „Zielone ławki”. Niestety koordynatorki nie posiadają informacji zbiorczych jak rozkład tematów wyglądał wśród wszystkich nadesłanych sprawozdań, więc trudno tu domniemywać, na ile te wyniki są reprezentatywne.

Podjęciem, które przyświecało organizatorom programu było maksymalne oddanie inwencji twórczej uczniom – tak, by to oni wybrali temat i sposób działania, który podoba im się najbardziej – tak, by czuli, że angażują się w to, co ich ciekawi, co lubią robić. Nauczyciele pytani w ankiecie o to, **kto ostatecznie wybrał ścieżki tematyczne** najczęściej wskazywali zwykle, że to nauczyciel/lka z uczniami podjęli wspólnie tę decyzję lub sami uczniowie. W przypadku drugiego realizowanego projektu, w 4 szkołach zmieniła się metoda wyboru ścieżki – w 3 szkołach, gdzie pierwotnie decydowali sami uczniowie, przy drugim projekcie decyzję podjął sam nauczyciel lub uczniowie z nauczycielem, a w przypadku trzeciej szkoły trudno to określić. Natomiast w przypadku jednej szkoły, tam gdzie pierwotnie decydowali uczniowie, w drugim

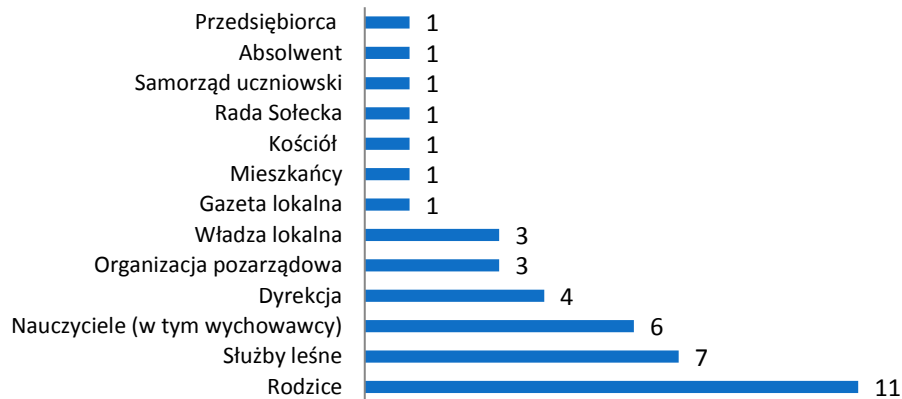
przypadku decyzję podjął sam nauczyciel. Na podstawie poniższych danych trudno więc mówić o jakiś jednoznacznych tendencjach. Jedyne co warto zauważyć, to fakt, że zawsze dominowały przypadki szkół, gdzie decyzja zapadała wspólnie – w gronie uczniów i nauczyciela/lki. Natomiast wśród badanych 19 szkół nie było ani jednej sytuacji, by to dyrekcja samodzielnie lub dyrekcja tylko z nauczycielem/lką podjęła taką decyzję. Można zatem twierdzić, że w ramach realizacji programu udało się oddać inicjatywę w ręce uczniów.

* W przypadku pytania w odniesieniu do drugiego projektu, wyniki są mało wiarygodne, ponieważ istnieje niespójność z wcześniejszymi odpowiedziami, gdzie tylko 15 szkół wskazało, że miało dwa lub więcej projektów

W założeniu organizatorów, realizacja projektu uczniowskiego miała odbywać się przy włączeniu w działania sojuszników – tj. osób z otoczenia społecznego – ze społeczności lokalnej. I choć wśród badanych szkół wiele wskazywało na kilka różnych grup sojuszników, to warto zwrócić uwagę na fakt, że spośród 19 szkół, aż 3 nie odpowiedziały na pytanie o sojuszników, a jedna wskazała, że nie było takowych. Wśród rodzajów sojuszników najczęstszym partnerem byli rodzice oraz służby leśne. Następnie najczęstszymi sojusznikami było środowisko szkolne – dyrekcja, nauczyciele, uczniowie. I choć wśród sojuszników jest wiele różnorodnych typów osób czy instytucji ze społeczności lokalnej, to wydaje się, że ich częstotliwość pojawiania się jest dosyć niska. Na podstawie danych ankietowych można wnioskować, że to założenie projektowe zafunkcjonowało w dosyć niewielkim stopniu. Z drugiej strony warto doceniać, że projekt przyczynił się do tak szerokiego zaangażowania rodziców i współpracy uczniów ze służbami leśnymi.

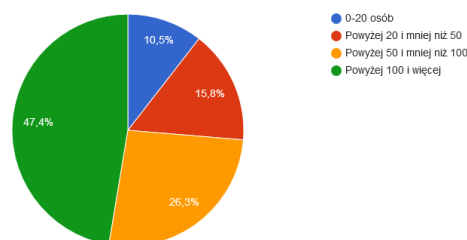
Wymień sojuszników i sojuszniczki (ze środowiska szkolnego i/lub z poza szkoły), którzy wspierali uczniowską grupę projektową
(N=16 szkół)

Jeśli zaś chodzi o typ wsparcia, jaki zespoły projektowe otrzymywały od ww. sojuszników, to były to m.in.:

- Finansowanie zakupu nagród lub materiałów niezbędnych do realizacji projektu
- Prowadzenie zajęć edukacyjnych (leśniczy)
- Praca własna na rzecz wydarzenia – pieczenie ciast, tworzenie makiety, przygotowanie dekoracji, opracowanie materiałów audiowizualnych
- Opieka nad uczniami podczas działań
- Podrzucanie nowych pomysłów

I choć z wyżej przedstawionych danych wydawałoby się, że projekty dotyczyły raczej stricte społeczności szkolnej, to równocześnie **szacunki, co do liczby osób, które skorzystały na działaniach edukacyjnych są dosyć imponujące**. W blisko połowie przypadków działania projektowe objęły bowiem powyżej 100 osób, a kolejne 25% szkół objęło swoimi działaniami od 50 do 100 osób. Oczywiście tak duża liczba osób – beneficjentów pośrednich wynika przede wszystkim z faktu, że spośród szkół, które odpowiedziały na ankietę, 21% stanowiły szkoły z wielkich i dużych miast (powyżej 50 tys. mieszkańców). Natomiast warto podkreślić, że wśród szkół, które dotarły ze swoim przekazem do powyżej 100 osób, 5 szkół było szkołami wiejskimi. Może to świadczyć o tym, że w przypadku szkół wiejskich często udało się zespołom projektowym zainteresować działaniami społeczność lokalną, spoza szkoły.

Nauczyciele pytani o atrakcyjność dla młodzieży poszczególnych elementów projektu **wskazywali dosyć wysokie oceny**, aczkolwiek warto zauważyć, że spośród 19 nauczycieli wypełniających ankietę – dwóch nie chciało określać swojego zdania. Średnie ocen na pięciostopniowej skali wahały się od 4.4 do 4.6. **Najniższą ocenę zyskały warsztaty pogłębiające.**

Jak nauczyciele oceniają atrakcyjność działań projektowych dla młodzieży (n=17)

Warsztaty wprowadzające	4.6
Warsztaty pogłębiające	4.4
Realizacja projektów uczniowskich	4.6
Lekcje prowadzone według scenariuszy	4.6

Nauczyciele określali również na ile poszczególne etapy realizacji samego projektu uczniowskiego były dla młodzieży atrakcyjne. Choć średnie ocen na pięciostopniowej skali były dosyć wysokie, to zdaniem nauczycieli **najmniej atrakcyjne były karty pracy, znajdowanie sojuszników oraz organizacja wydarzeń dla społeczności lokalnej**, natomiast najbardziej ciekawe dla uczniów była możliwość pracy w zespole i planowanie poszczególnych kroków.

Na ile poszczególne etapy realizacji projektu uczniowskiego były atrakcyjne dla młodzieży – odpowiedzi nauczycieli (n=17)

Karty pracy	4.4
Etap realizacji projektu uczniowskiego - wybór tematu	4.5
Etap realizacji projektu uczniowskiego - określenie celu i zaplanowanie kolejnych kroków	4.7
Etap realizacji projektu uczniowskiego - wykonanie zaplanowanych działań	4.6
Etap realizacji projektu uczniowskiego - publiczne przedstawienie rezultatów	4.6
Możliwość współpracy w grupie projektowej	4.8
Możliwość współpracy z sojusznikami	4.5
Organizacja wydarzeń w ramach projektu uczniowskiego dla społeczności lokalnej (n=16)*	4.4
Udział w Ogólnopolskiej Prezentacji Projektów Młodzieżowych 2015 (n=11)*	4.4

* w obu przypadkach, zmienna była liczba szkół, która uczestniczyła w wymienionych zadaniach

Z doniesień trenerów **warsztatów wprowadzających i pogłębianych** wynika, że nierzadko **brały w nich udział osoby przypadkowe**, niezwiązane z tematem projektu (warsztaty traktowane były czasami jako „zapchaj dziury”). Liczebność grup warsztatowych była często nieadekwatna do celów spotkania, co powodowało, że trenerom bardzo trudno prowadziło się zajęcia. Za organizację grup warsztatowych odpowiadał nauczyciel, z którym trenerzy zwykle się kontaktowali wcześniej, ale nie zawsze przynosiło to oczekiwane rezultaty.

Choć w założeniu, **to nauczyciel miał wprowadzić zespół projektowy w temat projektu** i zarysować perspektywę działania, to bardzo często trenerzy przyjeżdżając do szkoły zderzali się z grupami uczniów, którzy nie byli zupełnie wprowadzeni w temat. W efekcie sporo czasu było wykorzystywane do wyjaśniania budowy projektu.

Myślę, jednak że młodzi mogliby więcej wynieść gdyby mieli choć jedno spotkanie wiedzowe/merytoryczne wcześniej.

Nierzadko też, grupy uczniów, ale i sami nauczyciele oczekiwali, że warsztaty będą wprowadzeniem w tematykę projektu – że będą dotyczyły przyrody, ekologii. Nauczyciele byli często niedoinformowani co do swoich zadań, celu warsztatu i konieczności przygotowania grupy uczniów wcześniej.

Uczniowie **rzadko kojarzyli też samą nazwę projektu** – nawet jeśli we wcześniejszym semestrze prowadzona była jakaś aktywność. Niska identyfikacja z projektem pojawiała się bowiem zarówno na warsztatach wprowadzających, jak i pogłębionych.

Z kwestii merytorycznych pojawiały się doniesienia, że uczniom **trudno było określić ważne miejsca w okolicy**, a tym bardziej zidentyfikować miejsca ochronne. Pokazuje to, jak temat projektu był ważny i niezbędny dla uzupełnienia luk informacyjnych i związania wiedzy zdobywanej na lekcjach z praktyką i otaczającym uczniów światem. Z drugiej strony, to właśnie ćwiczenie polegające na tworzeniu mapy okolicy było często tym, co najbardziej angażowało uczniów.

Sporych trudności przysporzyła też gra w sojuszników – zarówno na poziomie szkoły podstawowej, jak i gimnazjum. Późniejsze działania projektowe pokazały też, że kwestia znajdowania sojuszników była jednym z najtrudniejszych elementów całego projektu.

Jak zauważają trenerzy, w obu rodzajach warsztatów, scenariusze nie zawsze uwzględniały wiek uczniów szkoły podstawowej i ćwiczenia/zadania **nie były dostosowane do młodszego wieku**. Dotyczyło to przede wszystkim takich kwestii jak:

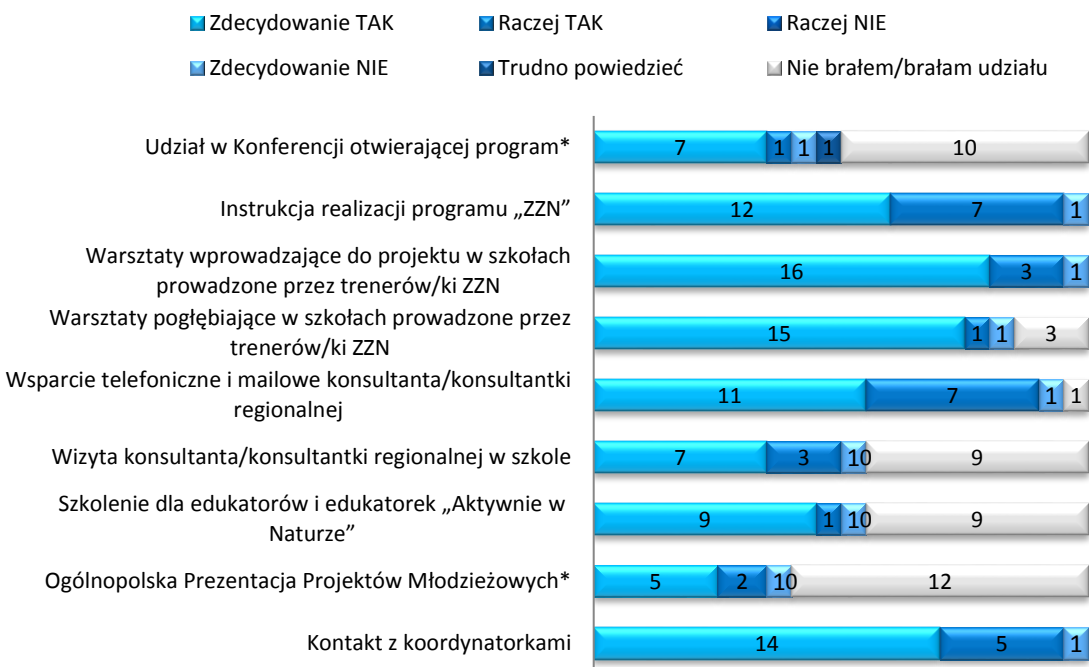
- Zapoznanie się z opisem ścieżek tematycznych – opisy były trudne w odbiorze
- Zbyt głębokie analizy, meta poziom, mówienie o abstrakcyjnych zjawiskach, analogie nieadekwatne dla młodszych uczniów
- Nieadekwatne narzędzia ewaluacji

Konieczne jest przygotowanie 1-2 ćwiczeń, które będzie można zrealizować w grupie dzieci, która nie ma żadnych doświadczeń pracą metodą projektu, a skojarzenia ograniczają się do tworzenia biżuterii, torebek i programów modowych

2.2. Wsparcie udzielane nauczycielom

Działaniom zespołu projektowego towarzyszył cały ciąg działań wspierających ze strony organizatorów projektu. Wsparciem dla zespołu projektowego były nie tylko koordynatorki, ale również trenerzy prowadzący zajęcia oraz konsultanci. Opiekunowie zespołów projektowych dosyć wysoko oceniali użyteczność tych form wsparcia. Najwięcej pozytywnych opinii zebrała instrukcja realizacji programu, warsztaty wprowadzające, wsparcie zdalne konsultantek oraz kontakt z koordynatorkami.

**Czy poniższe formy wsparcia pomogły Ci w realizacji programu?
(N=20)**

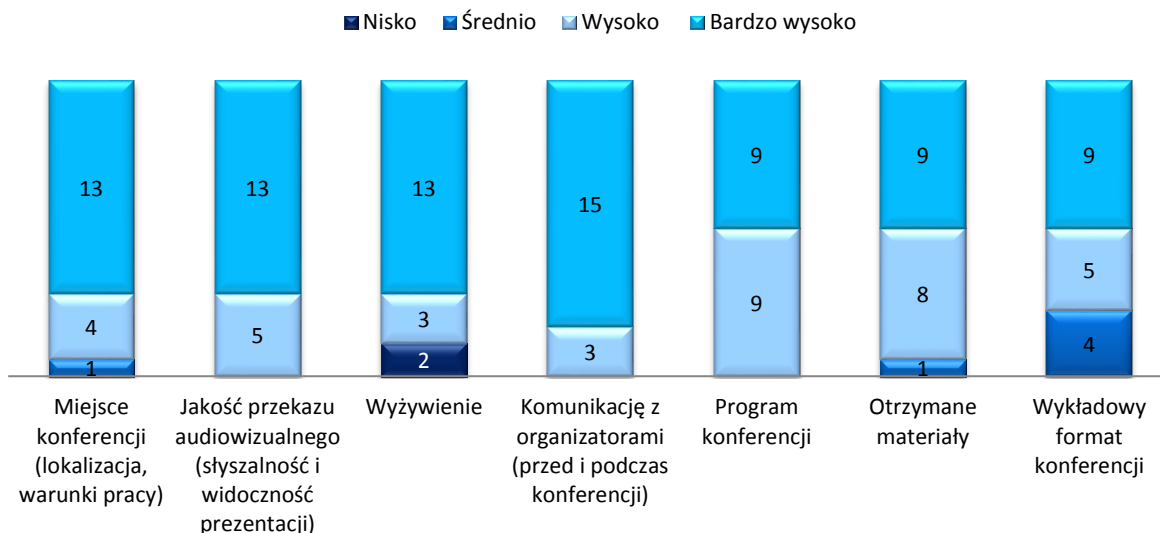

Należy jednak pamiętać, że wyniki analizowanych ankiet nie są miarodajnym miernikiem całej grupy uczestników projektu, bowiem w próbie istnieje nadreprezentacja osób, które brały udział w szkoleniach, korzystały ze wsparcia konsultantów i konsultantek oraz uczestniczyły w konferencji OPPM. Można zatem wnioskować, że wypełniający ankietę, to w dużej mierze osoby/szkoły najbardziej zaangażowane w projekt. Mając to na uwadze, nie należy jednak umniejszać znaczenia poszczególnych działań i wsparcia udzielanego przez zespół CEO.

Konferencja otwierająca

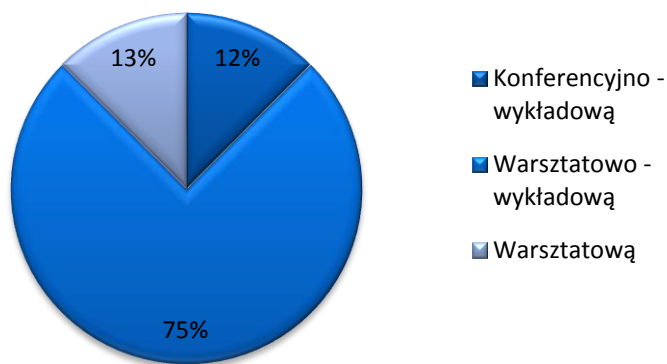
Pierwszym działaniem projektowym był udział w konferencji otwierającej. Uczestniczyli zarówno nauczyciele uczestniczący w projekcie, jak i kilku spoza oraz przedstawiciele organizacji pozarządowych. W sumie uczestniczyło około 60 osób, natomiast niestety udało się zgromadzić zaledwie 18 ankiet. Niemniej – te 18 osób wysoko oceniały poszczególne elementy projektu. Z kwestii organizacyjnych największe wątpliwości budziła kwestia wyżywienia (2 negatywne odpowiedzi), natomiast z kwestii organizacyjnych – połowa oceniała bardzo dobrze, a połowa dobrze.

Jak oceniają Państwo poszczególne elementy konferencji? N=18

Pewien rodzaj wątpliwości budziła również wykładowa forma konferencji – niby oceny były wysokie, ale też największy był odsetek odpowiedzi obojętnych. Nauczyciele nie ukrywali, że w przyszłości preferowaliby warsztatowo-wykładowy charakter konferencji (zdanie 75% badanych), podczas gdy za czysto warsztatową formą opowiadało się kolejnych 13% respondentów.

Jaką formę konferencji Państwo proponowali by w przyszłości? N=18

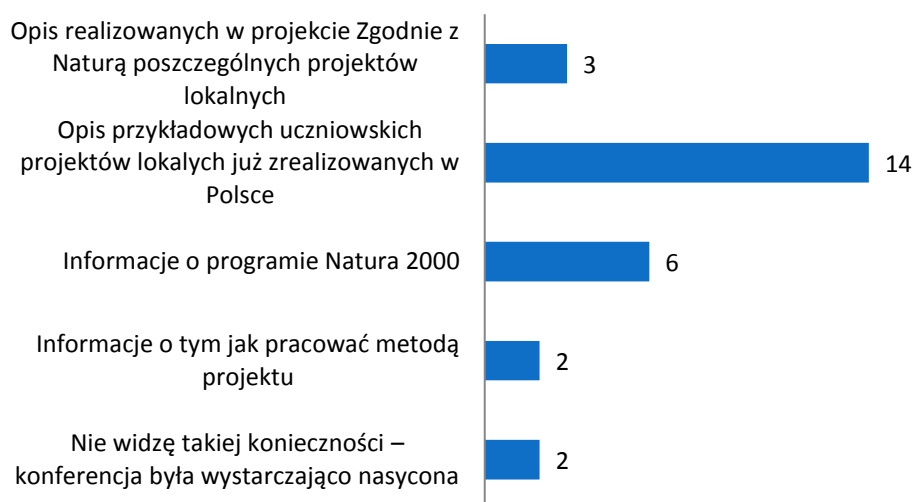

Oceniając poszczególne wystąpienia na konferencji nauczyciele najwyżej ocenili część o edukowaniu o obszarze Natura 2000, natomiast najniższą średnią ocen otrzymała prezentacja dotycząca zmian klimatu (3.9 na pięciostopniowej skali)

„Projekty edukacyjne na obszarach Natura 2000 jak edukować dzieci i społeczność lokalne” (Krzysztof Gorczyca)	4.1
„Między tradycją a nowoczesnością, czyli wpływ rozwoju na bioróżnorodność” (Marcin Siuchno)	4.2

Nauczyciele, choć mieli w większości poczucie, że konferencja spełniła ich oczekiwania (średnia ocen – 4.1. na pięciostopniowej skali), to jednak wychodzili z konferencji z potrzebą głębszego poruszenia przede wszystkim takich kwestii jak – przykładów projektów uczniowskich zrealizowanych już w Polsce (14 wskazań) oraz więcej informacji o programie Natura 2000. Nauczyciele podeszli więc do konferencji bardzo użytkowo – była dla nich narzędziem dla dobrej realizacji projektu.

Czy któreś z poniższych zagadnień powinny być szerzej poruszone na konferencji? N=18

Warsztaty dla nauczycieli

Drugą w kolejności chronologicznej formą wsparcia dla nauczycieli były 5cioronniowe warsztaty dla nauczycieli. Jak pokazują wyniki ankiet ewaluacyjnych – 73% uczestników i uczestniczek (czyli wszystkie osoby, które wypełniły ankietę) bardzo wysoko oceniało różne aspekty szkolenia. Zarówno ogólna ocena szkolenia, jak i szkolenie pod względem merytorycznym i organizacyjnym była przez wszystkich oceniana zdecydowanie pozytywnie. Wśród osób prowadzących warsztaty uczestnicy i uczestniczki zdecydowanie pozytywnie oceniały przygotowanie merytoryczne 4 z 5 trenerów (wszyscy otrzymali 100% odpowiedzi zdecydowanie pozytywnych). Niewielkie rozbieżności opinii były w odniesieniu do trenera – Krzysztofa Górczycy, jednak nadal były to same pozytywne oceny – 82% ocen zdecydowanie pozytywnych i 18% ocen raczej pozytywnych.

Po zakończonym szkoleniu nauczyciele byli też zdecydowanie pewni, że szkolenie pomoże im w realizacji projektu (100% ocen bardzo pozytywnych). Wśród najbardziej przydatnych elementów szkolenia nauczyciele wymieniali:

- Pracę w terenie – 5 wskazań
- Wymianę doświadczeń – 2 wskazania
- Przygotowanie i opracowanie diagnoz – 2 wskazania
- Pracę metodą projektu – 2 wskazania
- Spotkanie z pasjonatami
- Podsumowanie po każdej części szkolenia

Nauczyciele nie potrafili wskazać, by jakiś elementów im zabrakło – pojawiały się jedynie pojedyncze głosy, co do braku czasu.

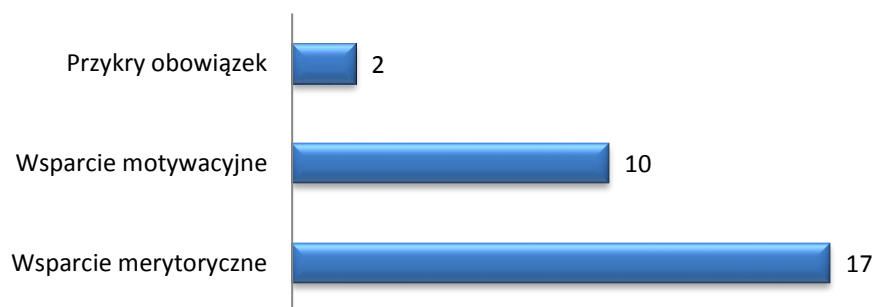
Nauczyciele określając, jak zdobyta wiedza i umiejętności może wpłynąć na ich przyszłą pracę z dziećmi i młodzieżą, zwracali szczególną uwagę na:

- współpracę z innymi nauczycielami
Refleksyjne podejście do moich oraz innych nauczycieli metod pracy
Konsultacje z innymi nauczycielami poprawią mój warsztat pracy
- Lepszą organizację pracy nad projektem
Pomogą mi lepiej koordynować pracę uczniów nad projektem
Tak -Łatwiej będzie realizować projekt w drugim półroczu
Więcej działań uczniowie wykonają samodzielnie.
- Inspiracje do działań z młodzieżą – wykorzystanie nowych metod, modyfikacja podejścia
Zwrócę uwagę na większą aktywność uczniów w podejmowaniu działań.
Będę czuł się pewniej w pracy z młodzieżą, ponieważ posiadam konkretną wiedzę
Pomysły oraz inspiracje z wymiany doświadczeń, a także praca w terenie przy opracowywaniu diagnoz, która zostanie wykorzystana podczas pracy z młodzieżą w projekcie.
Tak, całe to spotkanie było inspiracją do dalszej pracy z dziećmi, poprzez ukazanie nowych pomysłów i możliwości zastosowania posiadanej wiedzy (ale też jej rozszerzania)
Nigdy wcześniej nie działałam z narzędziem do diagnozy ...a spodobało mi się i widzę przestrzeń na wykorzystanie go w moich działaniach z dziećmi.

Konsultacje

Elementem systemu wsparcia dla nauczycieli był mechanizm konsultantów regionalnych, którzy zarówno telefonicznie, jak i osobiście mogli pomagać szkole w realizacji projektu. Każda szkoła dwukrotnie w ciągu realizacji projektu miała prawo zaprosić do siebie konsultanta, ale to w gestii nauczyciela było, czy takiej pomocy będzie potrzebował. W rzeczywistości, nie była to praktyka stosowana szeroko. Konsultanci podkreślali też, że rzadko kiedy inicjatorem kontaktu była szkoła – zwykle to oni konsultanci wydzwaniali do szkół, dopytując się, jak idzie projekt, czy mogą w czymś pomóc etc. Ciekawe jest, że sami nauczyciele wypełniający ankietę wskazywali, że konsultant był wsparciem merytorycznym a nie rzadko też i motywacyjnym.

Rola konsultanta/konsultantki stanowiła dla mnie:

Z drugiej jednak strony, 2 osoby spośród 19 wskazały, że kontakt z konsultantem był raczej ciężkim obowiązkiem. I jest to perspektywa, która potwierdza obserwacje samych konsultantów oraz koordynatorów. Zdaniem konsultantów, nauczyciele nie mieli jasności kim jest konsultant, a czasem nawet wydawało się, że traktowali go jako rodzaj kontroli.

Przez utrudniony kontakt z nauczycielami sami konsultanci tracili na motywacji, a stosunkowo niewielki impuls ze strony koordynatorek powodował, że mechanizm konsultacji i konsultantów rozmywał się w trakcie realizacji projektu. Wspólne rozmowy konsultantów i koordynatorek pokazały, że koordynacja tego systemu powinna być ściślejsza – zarówno jeśli chodzi o częstsze spotkania, jak i wymianę doświadczeń w pracy ze szkołami.

W sytuacjach, kiedy szkoły zgłaszały się do konsultantów, to głównie w takich sprawach jak:

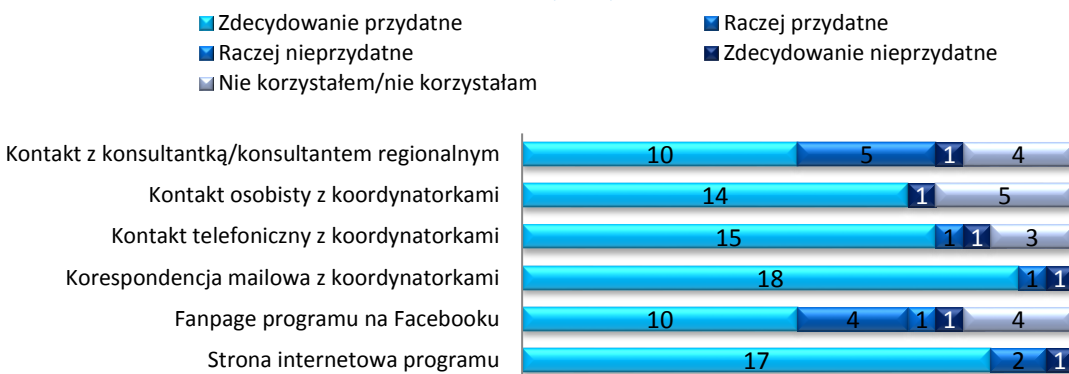
- jak szukać sojuszników
- Jak dzielić się rezultatami projektów – jaką formę prezentacji wybrać?
- Kwestie techniczne – przy organizacji gier terenowych czy pomocy przy zdjęciach otworkowych

Formy komunikacji

Organizatorzy programu w różnorodny sposób utrzymywali kontakt ze szkołami projektowymi. Z jednej strony koordynatorki komunikowały się z beneficjentami mailowo, ale też służyły kontaktem telefonicznym, a w przypadku nauczycielek i nauczycieli uczestniczących w szkoleniu – również kontaktem osobistym. Ponadto szkoły miały do dyspozycji opisany wcześniej mechanizm pomocy konsultanta. Merytorycznym wsparciem była dla szkół również strona internetowa i strona na Facebooku.

Nauczyciele wypełniający ankietę bardzo pozytywnie oceniali przydatność wszystkich istniejących kanałów komunikacyjnych – był zaledwie jeden głos negatywny. Wyniki pokazują też, że FB w stosunkowo niskim stopniu grał rolę kanału komunikacyjnego oraz że nauczyciele mają pewne wątpliwości, czy jest to bardzo przydatny sposób komunikacji – spośród respondentów aż 1/5 w ogóle z niego nie korzystała

W jakim stopniu wykorzystywane w programie kanały komunikacji okazały się dla Ciebie przydatne?
(N=20)

Materiały edukacyjne

Nauczyciele bardzo wysoko oceniają przydatność materiałów edukacyjnych. Najwyższe oceny uzyskały obie publikacje, natomiast mniejszym zainteresowaniem cieszyły się multimedialne materiały edukacyjne oraz artykuły na stronie internetowej. Warto również zwrócić uwagę, że podobnie jak w przypadku

atrakcyjności dla młodzieży, nauczyciele również najniżej oceniają przydatność kart pracy w swojej pracy w projekcie.

Jak oceniasz przydatność materiałów edukacyjnych (N=17)?

SCENARIUSZ ZAJĘĆ WPROWADZAJĄCYCH "Bioróżnorodność"	4.8
SCENARIUSZ ZAJĘĆ WPROWADZAJĄCYCH "Formy ochrony przyrody"	4.8
PUBLIKACJA "Scenariusze zajęć terenowych"	4.9
PUBLIKACJA "Szkoła zgodna z naturą"	4.9
Karty pracy	4.4
Multimedialne materiały edukacyjne	4.6
Artykuły edukacyjne publikowane na stronie internetowej	4.6

2.3. Ocena efektów programu

Bezpośrednim efektem rezultatem było przeprowadzenie przez uczniów projektu uczniowskiego, który zwracał uwagę na kwestie związane z otaczającą szkołę przyrodą i sąsiedztwu z obszarami chronionymi. Jednak oprócz wymiernego efektu proces udziału w projekcie, przygotowywania projektu uczniowskiego i jego realizacja przyniosły wiele efektów miękkich, o charakterze społecznym.

Badani nauczyciele pytani o to, z czego byli najbardziej zadowoleni spośród tego, co wydarzyło się w trakcie projektu wskazywali m.in. na:

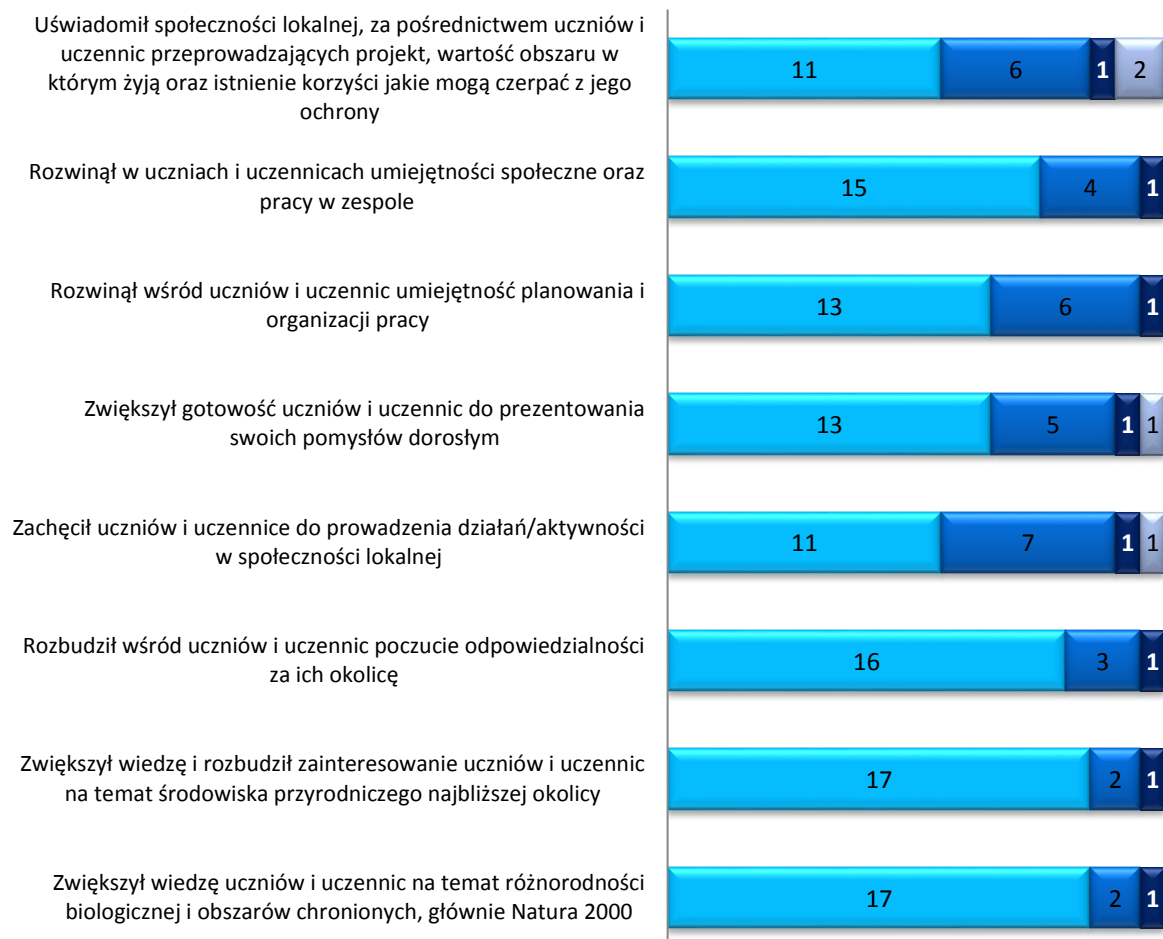
- Zaangażowanie i integrację uczniów – x1
- Integrację uczniów z rodzicami/zaangażowanie rodziców – x2
- Promocja szkoły – x1
- Kontakt i udział społeczności lokalnej – x3
- Niezależne, samodzielne myślenie – x2
- Rozwój świadomości ekologicznej – x3

Nauczyciele są przekonani, że udział w projekcie zwiększył wiedzę uczniów – zarówno na temat środowiska przyrodniczego, jak i obszarów chronionych i bioróżnorodności. Pewność nauczycieli maleje (ale cały czas jest wysoka), jeśli chodzi o efekty związane z kontaktem uczniów ze społecznością lokalną. Odpowiedź, że projekt *zachęcił młodzież do prowadzenia działań w społeczności lokalnej* oraz że z drugiej strony *uświadomił społeczności lokalnej wartość obszaru, w którym żyją* – budzą więcej wątpliwości nauczycieli (odpowiedzi zdecydowanie tak jest w tych dwóch przypadkach najmniej, ale nadal jest ich sporo – 11).

Czy zrealizowany przez Ciebie program ZnN:

N=20

■ Zdecydowanie tak ■ Raczej Tak ■ Zdecydowanie Nie ■ Trudno Powiedzieć

Wśród trudności, z jakimi trzeba było się mierzyć podczas realizacji projektu nauczyciele przede wszystkim wymieniali **kwestie organizacyjne** – takie jak trudności w zorganizowaniu miejsca, zdobycie pozwolenia na działanie, zła pogoda (40% nauczycieli) oraz brak czasu wśród uczniów. Równocześnie co 4 nauczyciel przyznawał, że miał **za mało czasu**, żeby w pełni zaangażować się w projekt. Natomiast co trzeci nauczyciel wspominał też o **trudnościach z utrzymaniem motywacji wśród uczniów**. Wśród trudności pojawia się też wcześniej wspomniana kwestia – tj. pozyskiwanie sojuszników i angażowanie społeczności lokalnej.

Co stanowiło największe wyzwanie w realizacji uczniowskich projektów edukacyjnych? (N=19)

3. WNIOSKI

Ze względu na fakt, że nie było prowadzonej pogłębionej ewaluacji on-going, a narzędzia do ewaluacji ex-post nie pozwalały wysnuwać jednoznacznych wniosków, natomiast gromadzenie nowych danych ewaluacyjnych było nierealne, autor poniższego raportu nie miał podstaw do tworzenia pełnowartościowych, zasadnych, opartych na wiarygodnych materiałach rekomendacji i wniosków. Poniższy spis wniosków jest tym, co wynika wprost z wypowiedzi uczestników procesu – zarówno beneficjentów, jak i organizatorów. Ewaluatorka dodała jedynie kilka kwestii, które wydają się kluczowe dla efektywnego zarządzania podobnym projektem w przyszłości.

- ❖ **Niewątpliwie materia projektu** – kwestie ochrony środowiska, bioróżnorodności, obszarów chronionych – **są atrakcyjne i potrzebne uczniom**, tym bardziej, że często choć mieszkają na obszarach objętych ochroną, nie mają o tym pojęcia.
- ❖ Angażowanie uczniów przez realizację projektów uczniowskich w terenie jest świetną metodą łączenia zdobywanej wiedzy z praktyką i poznawaniem świata wokół
- ❖ **Idea angażowania społeczności lokalnej** jest niewątpliwie godna kontynuacji, jednak należy w przyszłości poświęcić temu elementowi projektu więcej uwagi – zarówno na poziomie warsztatów, jak i materiałów, sugestii co to znaczy „angażować społeczność lokalną”. Na podstawie analizowanych

materiałów istnieje wrażenie, że choć projekty zmobilizowały młodzież do opuszczenia murów szkoły, to element angażowania społeczności lokalnej został sprowadzony do minimum i przede wszystkim zastąpiony angażowaniem rodziców. Jest to ważny również wynik projektu, niemniej warto w przyszłości nieco mocniej zainspirować młodzież do szerszego angażowania mieszkańców. Należy oczywiście zarówno ćwiczenia, jak i oczekiwania dostosować do poziomów szkół (szkoły podstawowej i gimnazjum).

- ❖ Nie ulega wątpliwości, że w takim kształcie projektu, **kontakt osobisty – udział szkoły w warsztacie budował** silną relację, która procentowała w trakcie realizacji projektu większym zaangażowaniem takiej szkoły. W przyszłości, przy podobnym kształcie projektu warto dbać o możliwość bezpośrednich spotkań nauczycieli z trenerem (możliwe, że niekoniecznie musi to mieć formę warsztatów, ale regularnych wizyt konsultantów w szkole).
- ❖ Choć warsztaty były wysoko oceniane, prowadzone na wysokim poziomie, to należy pamiętać, by dostosowywać poziom scenariusza warsztatów do poziomu wiekowego uczniów – szczególnie jeśli chodzi o udział uczniów z 6 klas szkoły podstawowej.
- ❖ Stosunkowo **niska była identyfikacja z projektem** – szczególnie wśród uczniów. Warto więc więcej wysiłków poświęcić na działania promocyjne.
- ❖ Warto **krytycznie spojrzeć na karty pracy**, które były najbardziej krytycznie oceniane przez nauczycieli – zarówno ze względu na poziom atrakcyjności dla młodzieży, jak i użyteczność dla nauczycieli
- ❖ Możliwe, że warto **bardziej jednoznacznie komunikować szkole/nauczycielom ich zadania i ściśle trzymać się stawianych zasad** – m.in. w kwestii sprawozdań czy liczebności zespołów projektowych, ale także ról poszczególnych osób w projekcie.
- ❖ Niewątpliwie **gruntownego przemyślenia wymaga kwestia mechanizmu konsultacji** – tak, by nie był odbierany przez szkoły jako mechanizm kontroli, a z drugiej strony tak by koordynatorzy czuli się też bardziej zmotywowani, koordynowani przez organizatorów. Możliwe, że niezbędny jest mechanizm bardziej bezpośredniego kontaktu szkół z konsultantem, tak by szkoły czuły, że konsultant to jest ich opiekun/mentor wsparcie. Warto rozważyć skorzystanie z modelu realizowanego w Szkole Demokracji, gdzie mentorzy w trybie ciągłym dają danej szkole informację zwrotną, co do efektów pracy zespołu, przez co buduje się atmosfera współpracy i wsparcia, a nie kontroli. Od strony koordynacyjnej niewątpliwie niezbędne jest prowadzenie większej liczby spotkań z konsultantami, tworzenie przestrzeni do wymiany doświadczeniem w pracy ze szkołami. Warte rozważenia są sugestie, by konsultantami byli trenerzy prowadzący zajęcia w szkołach projektowych.
- ❖ Bardzo ważne jest **prowadzenie systematycznego monitoringu działań w szkołach**, tak by koordynatorki miały większą świadomość, jak postępuje praca w szkołach. Taką informację mogliby gromadzić konsultanci regionalni, którzy by z większą częstotliwością kontaktowali się ze szkołą. Sugeruje się również, by na bieżąco prowadzić bazę postępów w poszczególnych szkołach, tak by w każdym momencie łatwo mieć wgląd na to, jakie działania szkoła podejmuje, na jakim jest etapie, jaki projekt wybrała. Jest to szczególnie ważne, gdy działania projektu obejmują dwa semestry. Taka baza jest przydatnym narzędziem zarówno monitoringu w trakcie trwania projektu, jak i po jego skończeniu – gdy niezbędne jest podsumowywanie działań w szkołach. W bazie powinny się znaleźć przynajmniej takie informacje jak nazwa projektu, liczba uczniów w zespole, instytucje współpracujące, zasięg

projektu (liczba osób uczestniczących), nazwisko nauczyciela, konsultanta – a wszystko podzielone na oba semestry.

- ❖ Sugeruje się **istotnie zmodyfikować sposób prowadzenia ewaluacji projektu** – jeśli korzystać z ewaluatora zewnętrznego to zapraszać go do współpracy na początku projektu, tak by mógł być wsparciem w trakcie trwania całego projektu, natomiast jeśli decydować się na ewaluację wewnętrzną to szerzej popracować nad tworzonymi narzędziami – skonsultować je z innymi członkami zespołu CEO, albo z profesjonalnym badaczem, tak by nie popełniać podstawowych błędów w konstrukcji narzędzia. Należy również pamiętać, że narzędzia ewaluacyjne dla uczniów muszą być dostosowane do ich poziomu wiekowego. W ramach ewaluacji wewnętrznej sugeruje się również, by koordynatorki wraz z konsultantami częściej rozmawiały z nauczycielami, zbierając od nich regularnie informacje o przebiegu działań w szkołach.